

Arra tanít, hogy az összefogás, az egymással való közösségvállalás sohasem mehet és nem is megy más népek, népcsoportok rovására, s ebben csak azok látnak ellenségeskedést, akik emiatt nem tudják keresztülvinni ellenséges szándékaikat.

Arra tanít, hogy nemzeti, nemzetiségi identitástudat nélkül nincs megmaradás. A szabad székelyek pontosan tudták, hogy milyen a szabad székely, s nem akartak sem jobbágyok lenni, sem osztrákok, sem románok, sem zsidók. Tudták, hogy milyen a székely ház, milyen a székely kapu, milyen a székely rokolya és harisnya, milyen a székely beszéd, milyen a székely tánc és milyen a dal. Világos volt tehát előttük, hogy mivel kell azonosságot vállalniuk és mivel nem. Sorsuk és megmaradásuk arra tanít tehát, hogy merjünk és akarjunk azonosak lenni önmagunkkal.

És végül *arra tanít*: a székelyeknek is szükségük volt arra, hogy közösségi, összetartozási érzésüket időről időre megvallják, megerősítsék. Ilyen alkalom hosszú ideje a csíksomlyói búcsú, a katolikus székelység nagy győzelmére való emlékezés, ahová Moldvából, Gyimesből, Bukovinából és a Székelyföld minden sarkából összejönnek a népek, s nemcsak katolikus hitük, de magyarságuk megtartásához is erőt merítenek hazánk patrónusának, Szűz Máriának sugariban.

Legyen ez a ma kezdődő ünnepségsorozat is ilyen erőt és hitet adó, székelységünkben, magyarságunkban megerősítő, nemes és fölemelő alkalom.

Dr. Zachar József ünnepi beszéde Hadik András szobrának koszorúzásánál

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Kedves székely és nem székely honfitársaim!

Nemzeti történelmünk egyik legnagyobb hadvezérének szobra előtt tisztelgünk. Az 1711. október 16-án Esztergomban született és 1790. március 12-én Futakon elhunyt Hadik András haditetteivel oly fényesen írta be nevét a magyar és az egyetemes európai történelembe, hogy az nem halványult az elmúlt két évszázad alatt sem. Máig közismert, hogy hat háború huszonnegy hadjáratában forgatta szablyáját, és háborús sikerei eredményeként emelkedett köznemesből grófi méltóságra, lépett elő rendfokozatonként kornétásból tábornaggyá és töltött be számos beosztást huszárszázad-kiképzőtől a Császári-királyi Udvari Haditanács elnökének méltóságáig. Legjelentősebb haditette máig a katonai akadémia tananyagát képezi, és legalább tényként, nem katonák számára is feledhetetlen, hogy a hétéves, más néven harmadik sziléziai háború során, éppen 46. születésnapján, 1757. október 16-án elfoglalta és megarcolta Berlint. Tegyük hozzá: válogatott szerény számú köteléssel, az ellenséget megtévesztette, több tiszteres ellenséges erőket megkerülve, messze az ellenség mélységében vállalkozott erre a magyaros bravúrra. Más, a franciákkal, törökökkel, poroszokkal vívott haditette is elevenen tovább él a hadtörténelmi művek lapjain és a hadtörténelem iránt érdeklődők emlékezetében. Hadik András, a csaknem 80 évesen is hadba szállt hadvezér tehát napjainkig jól ismert személyiség.

Itt és most azonban elsődlegesen nem a kiváló katonáról, hanem Hadik Andrásról, az emberről illik szót ejtenünk, hiszen a bukovinai székelyek letelepítőjére emlékezünk.

Idézzük fel, hogy a Túróc vármegyei eredetű, a törökellenes harcokban nemességre emelt család számos katonát adott a hazának a korábbi évtizedekben, így hősünk nagyatyja és atyja is a fegyveres szolgálatot választotta, sőt, előbbi életét áldozta az oszmánok ellen, utóbbi pedig belerokkant a szolgálatba. Az ifjú Hadik András kezdetben mégsem a hadi pályára indult, tudatosan és buzgón a jezsuita szerzetesi életútra készült. Csak a halálos ágyán sikerült édesatyjának eltérítenie a szándékától, hogy egyetlen fiúként végül is továbbvigye a családot és a hagyományos huszárszolgálatot vállalja. Önvallozásában azonban az 1732-es pályamódosítással kapcsolatosan így emlékezett vissza: „Amikor katonai szolgálatomat megkezdtem, szilárdan elhatároztam, hogy Istennek tetsző, keresztényi életmódot folytatok, sohasem hagyom abba a szívem mélyéből szeretett tudományok művelését, és igyekszem magam a katonai mesterség gyakorlásában, amennyire csak lehet, kitüntetni.”

Az érett ifjú tehát nem a közismert zsoldos kalandor életmódjára vállalkozott. Fegyver alatt is az kívánt maradni, akinek reverenciában készült. Egyenes egyénisége lehetővé tette a

viszonylag gyors előremenetelt. Ezzel kapcsolatosan joggal állapíthatta meg: „A szolgálatban tanúsított buzgóságomnak köszönhettem előljáróim jóindulatát.” Szavait alátámasztja két rövid további idézet. Báró Ghillányi János lovassági tábornok e szavakkal fordul az akkor alezredeként szolgálóhoz: „Distingvált jó viselését és Felsőes Királynőnk szolgálatában előkerült alkalmosságban nálam tapasztaltatott attentióját, úgy bizonyos legyen benne Kegyelmed, hogy locis debitis repraesentálni nem fogom elmúlatni.” Gróf Festetics József altábornagy hasonló szellemben biztosította alárendeltjét: „Valamit kontribuálhattam Kegyelmed dicséretes magaviseletének bizonyítására ezen utóbbi szép actiójának alkalmosságával is, azt el nem múlattam a Felsőes Fejedelemnek tett relációmban belétni.” Nem is lehetett más annak a huszártisztnak a megítélése, aki így fogalmazta meg életének célkitűzését: „Megmásíthatatlan törvényként tüstem ki magam elé életem alapelve gyanánt, hogy a jó erkölcsöt és a becsületet az élet hiú és ingadozó örömeinél és szerencsésjénél többre becsülöm, az ebből fakadó benső lelki nyugalom és gyönyör nekem mindennél többet ér. A megelegedés érzését csak önmagamban fogom keresni.”

Az 1747 óta tábornoki rendfokozatban tovább szolgáló Hadik Andrásra nemcsak katonai előljárói, hanem uralkodója is felfigyelt. Így ráruházta egy huszárezred tulajdonosi jogkörét, Berlin megsarcolásáért kitüntette a Katonai Mária Terézia-rend nagykeresztjével, később főispáni méltóságot is bízott rá. Más alkalmakkor közvetlen hangvételű levéllel fordult hozzá, mint Hadik András 1762-es szárszói hadi sikereinek hírére: „Folytassa, Hadik tábornok úr, olyan okosan és vitézül, miként eddig tette, hogy új vállalkozásokat hajthasson végre.”

Az uralkodói bizalom helyezte ezt az egyenes jellemű, nagyszerű katonát 1764. június 17-én az erdélyi katonai parancsnoki, főkormányozási elnöki és királyi biztosi méltóságba. Nem első ízben került ekkor Erdélybe, jól ismerte korábról azt a népet, amelyet Reményik Sándor 1919-ben így jellemezett: „Virrasztottunk mi tetszhalottan már, / álltunk sok vihart, nekünk ez se új, / Ha kiszaggattak: új gyökeret vertünk. / Mi tudjuk, mit jelent: balszél ha fúj.” Népet és tájat elsőnek 1750-es hátszegi, szárszói és nagyszabenyi állomásoztatása alatt ismerhetett meg Hadik András. A Bécsből fejedelemségként közvetlenül igazgatott terület politikai helyzetéről 1754-től tájékozódhatott, amikor Mária Terézia a Nagyváradra, az egyházi unió kérdésében összehívott bizottsághoz nevezte ki királyi biztossá. E csaknem hároméves ottléts számos személyes kapcsolatot is eredményezett. Így a madéfalvi veszedelem után nem előkelő idegenként érkezett a nagy tekintélyű hadvezér újjólág Erdélybe. Tudta, hogy 1761 óta nem hívták össze az országgyűlést, 1762 óta nem töltötték be a guberniumelnöki tisztelet, sőt, Adolf Nikolaus Buccow báró lovassági tábornokot, Erdély katonai parancsnokát bízták meg e tisztség ellátásával is, aki minden helyismeret nélkül automatikusan adaptálni akarta a délvidéki katonai határörvidéket, és hasonló kialakításához kezdett Erdély déli és keleti szélén. A helyi székely lakosság ellenállásának letörésére – ezt is jól tudta Hadik András –, Buccow készséges segítőársat talált Siskovics József báró altábornagyban, aki állítólag kijelentette: „Minden században eret kell vágni a székely nemzetet, ha azt akarjuk, hogy egészséges legyen. E században Siskovics tette ezt Madéfalván.” Hadik András így pontosan tudatában volt annak, amit gróf Teleki Pál így fogalmazott meg: „Ezt a mi szegény, csendes és Felsőes Királyasszonyunkhoz örökös hűséggel viseltető országunkat (kitől legyen, Isten tudgya) annyira felfavarták, hogy csak az eddig okozott confusiónak helyrehozására nagy munka kívántatik.”

E nagy munka elvégzésére, a régi törvények és az új rendelkezések összehangolására, a székelyek és uralkodójuk kibékítésére, az erdélyi „tündérország-állapot” helyreállítására vállalkozott Hadik András. Ennek jegyében inkognitóban érkezett új feladatainak színhelyére, és miután így tájékozódott, megjelent a guberniumi tanácsülésen. Ott Bajtay József Antal báró, erdélyi római katolikus püspök német nyelvű üdvözlő szövegét félbeszakította, és egyes tanácsurak döbbenetére, mások őszinte örömeire magyarul így kezdett beköszöntő beszédéhez: „A kegyelem osztásra született és szokott felséges kéznek ilyen való kegyes téteménye, hogy a méltóságos guberniumot a máj gyülekezeten ezen főhelyről nagyon szerencsém idvezlenem és tisztelnem.” A továbbiakban így fogalmazta meg új beosztásával járó elhivatottságát: „Az menynevei és annak hatalmát e földön viselő világi felséghez máj naptól fogva hittel leköteleztetem, hogy a felszentelt fejedelemnek és ezen tekintetes hazával azéval egyes javát, minden személy, vallás és nemzetség válogatása nélkül, az félreutasító magános tekintettől és haszontól egészen szabadosan, egyedül az felségnek kegyelmes akaratja, törvénye s igaz lelkiismerete szerint. Excellentiákkal és az Urakkal közösen egész tehetséggel nevelni és gyarapítani fogom.”

Hivatalának elfoglalását követően Hadik András első útja a madéfalvi tragédia színhelyére vezetett, arra a területre, amelyet Kányádi Sándor így mutatott be: „Csikországban, hol az erdők / zöldebbek talán, mint máshol, / ahol ezüst hangú rigók / énekelnek a nagy fákon, / s hol a fenyők olyan mélyen / kapaszkodnak a vén földbe, / kitépni vihar sem tudja, / másképpen, csak kettétörve.” Személyes tapasztalatait azonnal intézkedések követték: sietett szabályozni az adóbehajtást, ellenőrizni a sóhivatalok működését, emberségessé tenni az újoncozást, gátat vetni a kivándorlással kapcsolatos visszaéléseknek. Miként szokatlan hangvétele azonnal bizalmat kelte, tettei biztosították számára a lakosság együttműködését. Az erdélyi katonai határőrvidék szervezésénél is igyekezett a székely kívánságokat figyelembe venni, így e ténykedése is sikerrel járt. Uralkodói elismerést ezért a valóságos belső titkos tanácsosi kinevezés jelentett. Ez ugyan tovább erősítette tekintélyét a sok esetben gáncsoskodó beosztott hivatalnokokkal, tisztekkel szemben, mégsem tudta tartóssá tenni erdélyi megbízatását. Ellenfeleinek már 1767 végén, amikor emlékiratot nyújtott be az Államtanácsnak Bécsben Erdély gazdasági, politikai és katonai viszonyainak állapotáról és azok megjavítási lehetőségeiről, sikerült elérniük, hogy elhelyezzék Erdély katonai és politikai igazgatásának éléről. Búcsúbeszédét Szébenben 1768. január 30-án ismét magyar nyelven mondta el, és azt a korabeli jegyzőkönyvi bejegyzés szerint „megkönnyezték a hallgatók”.

Hadik András magas katonai beosztásai mellett a továbbiakban még 1768-tól Karlócán az Illír Nemzeti Kongresszus elnöki tisztét, 1770-ben a Raguzából kiszolgáltatott Szent Jobb Budára kísérését, 1772-ben az egykor elzáróított magyar területek visszacsatolását és más lengyel területek bekebelezését követően ezek kormányozását kapta királyi biztosként feladatul. 1774. május 17-én pedig tábornaggyá kinevezve a Habsburg Birodalom legmagasabb katonai méltóságába helyezte uralkodója. Személyében akkor már 210 esztendeje fennállt Császári-királyi Udvari Haditanács élére első ízben került magyar ember.

Alig foglalta el ezt a magas méltóságot, újra érintkezésbe került a székelyekkel. Miután az Oszmán Birodalom 1775-ben békés úton átengedte Bukovinát, e területet neki kellett betagoznia a Habsburg Birodalomba. Egyik első intézkedéseként a madéfalvi veszedelmet követően Moldvába csángált székelyeknek tette lehetővé, hogy az idegen vajda alatti sanyargatásuknak vége szakadjon, visszatérhessenek régi uralkodójuk alattvalóinak, mégpedig mindent újrakezdve az újonnan szerzett területen. Így született meg Istensegíts, Fogadjisten, Józseffalva, Hadikfalva és Andrásfalva község. Az elsőnek áttelepített mintegy ötezer hálás székely a hadúr, a hadügyek élén álló korrégens mellett jötevé letelepítője nevét is megörökítette illetéknéppen. Ők ezzel fejezték ki tiszteletüket, megbecsülésüket, szeretetüket.

Ezt tette – bár másként – a zenetörténet ez évben ünneplte géniusza is. Így írt levelében Wolfgang Amadeus Mozart: „Semmi nyoma sincs Hadikban a dölyfösségnek. [...] Művelt, finom érzésű ember, aki mindenkinek megadja a tiszteletet. Nála származás, rang nem számít. Mindenkit megbecsül, aki arra érdemes. Hogy valaki gróf vagy herceg, az nála semmit sem számít jellem, tudás és tehetség nélkül.”

Itt és most, tisztelt ünneplő gyülekezet, a világhírű hadvezér mellett az igazságos állami tisztviselőre, a jobbágyfelszabadítás eszméjének korai képviselőjére, a nyomorultak gyámoltójára, a székelyek jötevőjére is emlékezve, hajtsunk mi is fejet, oly fájdalmasan hosszú évtizedek óta először, nyilvánosan Hadik András emberi nagysága előtt.

„Hosszú hányódás után hazát találtunk”

1919. szeptember 13-án Bukovinában, Józseffalván, anyám nagy szomorúságára, megszűltem. Szégyellte jöttömet, mert idősebb nénémmel volt egy időben szoptató. A nagyobb baj az volt, hogy már nyolcadiknak jöttem, és ezért megszólták az emberek. Nem is tudott szoptatni, s mivel akkor még nem voltak tápszerek, mint most, Erzsébet néném tején nevelkedtem.

A falu közepén laktunk, a román templom közelében. Éltek itt románok, németek és zsidók is, de nagyjából mi, székelyek. A ház előtt sok szép körtefa állott. Kora tavasztól késő ősziig, mindig érett valamilyen fajta: mézkörte, vörös belű, bosztánkörte, fulladós körte árpára érő és nyakas körte. A lehullott körtét nyitott hordóban gyűjtöttük és megcsapoltuk.